

KIEDY URODZIŁ SIĘ MARIAN ZDZIECHOWSKI?

MARIAN ZACZYŃSKI

Daje się ostatnio zauważyć wzrastające zainteresowanie postacią i twórczością Mariana Zdziechowskiego. Na łamach czasopism naukowych i innego rodzaju periodyków ukazało się wiele rozpraw poświęconych autorowi *Byrona i jego wieku*, opublikowano także kilka jego tekstów. Ów, szczególnie, mający różne motywacje renesans tego badacza prądów duchowych XIX i XX wieku jest zresztą, sam w sobie, zagadnieniem godnym specjalnej uwagi.

Na kształt obecnej, żywiołowej fazy recepcji myśli Zdziechowskiego ma wpływ wiele uwarunkowań. Wśród nich wymienić trzeba istotne ograniczenia natury bio-bibliograficznej. Nie ma dotąd pełnej bibliografii tekstów Zdziechowskiego¹, co powoduje, iż wiele sądów interpretacyjnych, często arbitralnych i apodyktycznych, opiera się na zbyt nikłej podstawie tekstowej. Pomijana bywa w ten sposób znamienna dla poglądów Zdziechowskiego dynamika jego myśli, jej swoiste, na pozór „karpriśne” pulsowanie. Jest to sprawa istotna tym bardziej, że teksty autora *Wizji Krasińskiego* uwikłane były w wielorakie konteksty, w różne sytuacje komunikacyjne. Badacz Zdziechowskiego, jeśli chce rzetelnie jego myśl zanalizować, ocenić, zinterpretować — nie może o tym zapominać...

W tym miejscu chciałbym zwrócić uwagę na pozornie błahy, dotyczący porządku zdarzeń, problem. Kiedy urodził się Marian Zdziechowski?

W dotychczasowych opracowaniach, posiadających niejako wagę źródłową, podana jest data 30 kwietnia 1861. Tak pisze Tomasz Weiss, autor pierwszego, powojennego opracowania naukowego twórczości Zdziechowskiego², podobnie — autorzy odpowiedniego tomu *Bibliografii literatury polskiej. Nowy Korbut*³ oraz *Biogramów uczonych polskich*⁴; tę

¹ Z przyczyn oczywistych nie może tej roli spełnić *Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut*.

² T. Weiss, *Marian Zdziechowski. 1861—1938* [w:] *Obraz Literatury Polskiej. S. V: Literatura okresu Młodej Polski*, T. IV, Kraków 1977.

³ *Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut. Literatura pozytywizmu i Młodej Polski*, T. XVI, Warszawa 1980.

⁴ *Biogramy uczonych polskich. Część I: Nauki społeczne*, Z. 3. Oprac. A. Śródka. P. Szczawiński, Wrocław 1985.

datę powtarza także Irena Burzacka, autorka pierwszej książki poświęconej Zdziechowskiemu⁵.

Wiarygodność tej (30 kwietnia) daty urodzenia Zdziechowskiego wzmocniają dane zawarte w nekrologu podpisanym przez Rektora i Senat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie po śmierci uczonego. Czytamy tam między innymi: „Urodzony dnia 30-go kwietnia 1861 roku w Nowosiólkach Z. Mińskiej po ciężkich cierpieniach opatrzony śś. Sakramentami, zasnął w Panu dnia 5-go października 1938 roku”⁶. Tę samą datę, 30 kwietnia, zamieszczono w nekrologu podpisanym przez „Syna i Rodzinę”⁷.

Jeśli chcemy być w zgodzie z faktami, musimy datę urodzenia Mariana Zdziechowskiego, utrwaloną i uważaną za pewną, nieco skorygować. Marian Zdziechowski bowiem, obywatel państwa carów rosyjskich, pierworodny syn Edmunda i Heleny z Pułjanowskich, urodził się w Nowosiólkach wchodzących w skład dominium rakowskiego⁸ 30 kwietnia (1861 r.) starego stylu, czyli według kalendarza gregoriańskiego — 12 maja (1861).

Oczywiście najbardziej wiarygodnym w tej sprawie dowodem byłaby metryka (wystawiona prawdopodobnie przez proboszcza rzymskokatolickiej parafii w Rakowie); trudno jednak liczyć, by się gdzieś do naszych czasów zachowała. Skąd więc bierze się moja pewność, iż Zdziechowski urodził się 12 maja 1861?

W „Curriculum vitae” dołączonym, obok innych dokumentów, do podania adresowanego do „Prześwietnego Wydziału” (Filozoficznego C.K. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie) w sprawie, jak byśmy dziś powiedzieli, otwarcia przewodu doktorskiego (na podstawie książki *Mesjański i słowianofile. Szkice z psychologii narodów słowiańskich*, Kraków 1888) i „przypuszczenia do egzaminu” (doktorskiego), Zdziechowski, mieszkaniec Rakowa na Mińszczyźnie, pisał: „Urodziłem się

30 kwietnia
12 maja 1861 r. w Nowosiólkach pod Mińskiem [...]”⁹. Zarówno

podanie, jak i „Curriculum vitae” datowane było: 30 sierpnia 1888,
11 września

⁵ I. Burzacka, *Ideał a rzeczywistość, O krytyce moralistycznej Mariana Zdziechowskiego*, Warszawa 1982.

⁶ Centrinis Valstybinis Archyvas (Wilno), F 175, I Ww, nr 67, k. 1 (Akta osobowe profesorów Uniwersytetu Stefana Batorego — akta Mariana Zdziechowskiego); „Słowo” 1938, nr 275.

⁷ „Słowo” 1938, nr 275; „Kurier Wileński” 1938, nr 4592.

⁸ Często podaje się też, jako miejsce urodzenia Zdziechowskiego, Raków (por. S. Kościałkowski, *Marian Zdziechowski*, „Kultura” 1964, nr 1—2 (195—196)).

⁹ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, WF II, 478.

zgodnie z obyczajem przestrzegany i oczywistym dla Polaków z zaboru rosyjskiego, zwłaszcza z ziem zabranych (i Rosji).

Znamienne, że w „Curriculum vitae Dr fil. Mariana Zdziechowskiego”, dołączonego do dokumentacji przewodu habilitacyjnego w r. 1894, Zdziechowski, mieszkający wówczas w Krakowie, pisał: „Marian Zdziechowski urodził się dnia 12 maja 1861 roku w Nowosiólkach, w gubernii mińskiej”¹⁰ — a więc już bez owego podwójnego, według starego i nowego stylu (kalendarza), datowania.

Trudno powiedzieć, kiedy (i przez kogo) nastąpiło błędne utożsamienie daty w starym stylu z oficjalnie używanym kalendarzem. W odpowiedzi na ankietę personalną redakcji *Ilustrowanej Encyklopedii* Trzaski, Everta i Michalskiego¹¹ Marian Zdziechowski podał jako datę urodzenia — 30 kwietnia 1861 r.¹² W słowniku biograficznym Stanisława Łoży¹³ zamieszczono także tę datę. Sądzę jednak, że pomyłkę tę należy sprostować. Wszak odpowiedni tom *Polskiego Słownika Biograficznego*, w którym postać i dzieło Mariana Zdziechowskiego z pewnością się znajdzie, jeszcze się nie ukazał...

¹⁰ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, WF II, 122.

¹¹ Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, rkps, F 33—459 (papiery po Marianie Zdziechowskim).

¹² Ankiety tej uczony nie wysłał; *Ilustrowana Encyklopedia* Trzaski, Everta i Michalskiego. Pod red. S. Łańca, Warszawa 1925—1928, t. 5, s. 114 podaje datę roczną.

¹³ *Czy wiesz, kto to jest?* Pod red. S. Łoży, Warszawa 1938, s. 843.